

Рожкова Л.І.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумського національного аграрного університету

Кузьменко Н.М.,
старший викладач
кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумського національного аграрного університету

УДК 477.52(477.52)«194/195»
DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.2.2>

НЕОГОЛОШЕНА ВІЙНА: БОРОТЬБА ПРОТИ ЗЛОЧИННОСТІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-Х – НА ПОЧАТКУ 1950-Х РР. (НА МАТЕРІАЛАХ СУМЩИНИ)

Період після завершення Другої Світової війни позначений важкими випробуваннями для України. Процес відбудови народного господарства та повернення населення до мирного життя проходив в умовах посилення політичного, ідеологічного, економічного тиску тоталітарного режиму, нової хвилі репресій. Післявоєнна ситуація була складною в усіх регіонах України, але з притаманними кожному особливостями, зокрема, на території Сумської області діяли організовані банди та бандити-одинаки. Метафоричність назви статті підкреслює умови та характер боротьби органів внутрішніх справ проти злочинності, що супроводжувалась втратами з обох сторін.

Певна схожість подій з сьогоденням зумовлена наявністю на цей час в Україні військового конфлікту на Донбасі, із загостренням криміногенної ситуації, зростанням кількості тяжких злочинів, у тому числі з використанням нелегальної зброї. Тому аналіз суспільно-політичних процесів на різних етапах історії держави, досвід боротьби правоохоронців зі злочинністю має не лише наукове, але й практичне значення.

Хронологічні рамки роботи зумовлені насамперед суспільно-політичною та економічною ситуацією, що склалася в Україні після завершення Другої Світової війни та реорганізаційними процесами, що відбувалися в органах внутрішніх справ у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр.

Під час написання роботи ми спиралися на публікації В. Греченка [1; 2], П. Михайленка, Я. Кондратьєва [3; 4]. Опубліковані документи [5; 6; 7] та спогади сучасників [8] дають можливість проаналізувати суспільно-політичне становище в Україні загалом та на Сумщині зокрема. Нами були використані документи, які зберігаються в архіві Сумського обласного управління Національної поліції України, зокрема, звіти та доповідні записки обласного відділу боротьби з бандитизмом, статистичні зведення про стан злочинності на території Сумщини.

Метою роботи є з'ясування причин зростання злочинності після завершення Другої світової війни та висвітлення процесу боротьби працівників пра-

воохоронних органів проти бандитизму та інших злочинів на Сумщині у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр.

Економічна криза, руїна, заподіяна війною народному господарству, зумовили подальше зростання злочинності, яка набула загрозливих масштабів [4, с. 24]. 1950 р. було поновлено смертну кару. Загострення криміногенної ситуації у другій половині 1940-х років мало об'єктивні причини. Насамперед це повоєнна руйнація, голод, масова міграція населення, наявність великої кількості зброї, що залишилася після війни. Серед суб'єктивних причин – морально-етичні й психологічні наслідки воєнних років. Про дегуманізацію суспільних відносин, знецінення людського життя йдеться у спогадах сумчанина Юрія Юрченка, який згадував повсякдення повоєнного міста [8, с. 24].

Зазначений період був одним із найскладніших в історії органів внутрішніх справ України. Управління робітничо-селянської міліції НКВС по Сумській області було створене 10 січня 1939 року одночасно із заснуванням області. Протягом понад 10 років міліцію області очолював В.С. Комісаров. У повоєнні роки один із ключових підрозділів обласного управління НКВС – відділ боротьби з бандитизмом (в офіційних документах позначався ББ), очолив підполковник Ілля Маркович Юсфін. Оперативний склад відділу налічував 20 співробітників, ще 13 співробітників служили у районних відділах ББ [9, арк. 48–49].

Боротьба проти бандитизму та вилучення нелегальної зброї була одним із основних напрямів діяльності міліції. Організовані бандитські угруповання діяли переважно у лісових районах області – Миропільському, Краснопільському, Конотопському, Кролевецькому, Шосткинському, Глухівському, Червоному, Шалигінському, а також Сумському, Білопільському, Буринському. Діяльність окремих банд розпочалася ще в 1920-х рр. [10, с.154–164].

З доповідної записки наркому Внутрішніх справ Рясному від 12.06.1945 року за № 2/957 відомо, що колишній учасник угруповання Вашенка, яке діяло на території Шосткинського району в 1926–

1927 роках – Ф, 1898 року народження, житель хутора Московський Дідовської сільської ради після війни опинився у банді Івана Глушка. Уродженець с. Клишки І. Глушко, 1913 р.н. під час війни був поліцаєм, після відступу окупантів жив нелегально. Працівниками міліції Ф. був арештований та завербований під агентурним іменем «Лесной» [11, арк. 130 зв.]. Від нього оперативники дізналися про злочинні плани Глушка. За допомогою агента працівники ОВС знешкодили бандита. Під час операції була вилучена зброя: ППШ, револьвер «Парабелум», 2 гранати, 1 кг вибухівки, 9 капсулів, гвинтівка і 320 автоматних набоїв.

24 червня 1945 року Роменським РВ НКВС проведена операція з прочісування лісових масивів Роменського і Талалаївського районів. У лісовому масиві Козацьке знайшли землянку, де переховувалися 2 чоловіки. Під час затримання одного було убито, ним виявився раніше засуджений Шаповал, який у квітні 1945 року втік із в'язниці.

За повідомленням Начальника Буринського РВ МВС капітана Новака, в ніч з 1 на 2 жовтня 1946 року в с. Буринь було вбито громадянина і пограбовано його квартиру на суму 40 000 крб. Вранці 2 жовтня злочинці були затримані працівниками залізничного відділення міліції на станції Ворожба. Ця банда існувала з липня 1946 року і відзначалася жорстокістю під час нападів [9, арк. 48].

В той же час, тобто у листопаді 1946 року, банд-група Заболотного в Білопільському районі здійснювала грабунки на дорогах, в магазинах. Наприклад, у с. Нагорне Білопільського району було викрадено товарів на суму 8 000 карбованців [12, арк. 261 зв.]. 8 грудня 1946 року в с. Беєві Липоводолинського району було вбито громадянина Пилипа Павлушенка і викрадено 4 500 крб. Вбивцею виявився Іван Петрушенко, 1908 р.н., житель с. Беєво, голова сільпо. У всіх випадках працівники міліції припинили протиправні дії.

Подекуди кримінальні мотиви бандитизму поєднувалися з політичними, коли йшлося про напади на радянських функціонерів. За повідомленням начальника Дубов'язівського райвідділу МВС молодшого лейтенанта міліції Меркулова, 5 листопада 1946 року в с. Грузьке Іван Шевченко, озброєний сокирою, здійснив напад на агента «райуповнаркомзема», який забрав картоплю, 11 листопада 1946 року

в с. В'язове зі словами: «ось тобі квасоля!» люди побили члена сільвиконкому Чернецького. 23 листопада 1946 р. в с. Козацьке Конотопського району на ґрунті помсти сталося вбивство Івана Лук'яненка, члена правління колгоспу, який на початку 1930-х роках розкуркулював людей [9, арк. 48].

Крім озброєних злочинних груп різної чисельності, на території області діяли бандити-одинаки. Їх було значно складніше вистежити, однак наполеглива оперативно-розшукова діяльність працівників міліції виявилась досить результативною.

Бандити-одинаки, ліквідовані за грудень 1946 року [12, арк. 261 зв.] (табл. 1).

З часів війни тривало викриття окремих злочинних угруповань, основу яких складали місцеві жителі, які під час нацистської окупації служили у допоміжних поліцейських формуваннях. Найбільша чисельність поліцейських загонів була у північних районах Сумщини. Від окупантів поліцаї отримували гвинтівки, автомати, кулемети, міномети і навіть гармати [13, с. 58–59]. Через страх перед неминучою відплатою за скоєні під час війни злочини бандити чинили відчайдушний опір працівникам ОВС.

Так, ще 26 серпня 1944 року Недригайлівським РВ МВС була ліквідована озброєна бандгрупа, до складу якої входили Павло Холоша, Василь Іваницький, Семен Холод і Степан Таряник. Холод під час арешту вчинив збройний опір і був убитий, а Таряник зник. Слідством було встановлено, що на території району банда здійснила низку збройних пограбувань та вбивство директора Коровинського коноплезаводу, Кіндрата Кігітова. Військовим трибуналом П. Холоша був засуджений до вищої міри покарання, Івницький – до 10 років виправно-трудо-вих робіт, а Таряника – оголошено у розшук. За допомогою агентів «Гром» і «Око» в жовтні 1946 року Таряник був заарештований у м. Полтаві та притягнутий до кримінальної відповідальності.

Річна довідка за результатами оперативно-слідчої роботи УМВС Сумської області за 1947 рік свідчить про напружену роботу співробітників міліції по знешкодженню злочинних угруповань та розкриттю кримінальних злочинів [14, арк. 5 зв.]. Найбільше кримінальних справ числилось за Глинським РВВС – 20. Тут було притягнуто до відповідальності 27 осіб, арештовано 4. У Краснопільському районі,

Таблиця 1

№ п/п	Прізвище, ім'я, по-батькові	Район дії	Час дії
1	Свергун Тимофій Петрович	Липоводолинський район	06.1946 – 12.1946 рр.
2	Соломедов Микола Федорович	Ямпільський район	06.1946 – 14.12.1946 рр.
3	Соларов Кирило Назарович	Путивльський район	07.1946 – 23.12.1946 рр.
4	Несторенко Іван Митрофанович	Смілянський район	09.1946 – 19.12.1946 рр.
5	Пушкаренко Іван Семенович	Смілянський район	09.1946 – 19.12.1946 рр.
6	Пономаренко Григорій Васильович	Смілянський район	09.1946 – 19.12.1946 рр.
7	Макарець Іван Петрович	Смілянський район	09.1946 – 19.12.1946 рр.
8	Бортвинник Степан Пилипович	Недригайлівський район	07.1946 – 28.12.1946 рр.
9	Молодець Олександр Данилович	Липоводолинський район	08.1946 – 28.12.1946 рр.
10	Поляков Андрій Терентійович	Середнобудський район	04.1946 – 8.12.1946 рр.

відповідно, 17–21–4; Недригайлівському: 12–4–1; Хотінському: 8–8–7; С-Будському: 8–11–4; Тростянецькому: 7–5–5.

Загалом у 1947 році по області було заведено 156 справ. Притягнуто до відповідальності 171, арештовано 66 правопорушників. Знову відкритих справ всього по області було 5 796, притягнуто до відповідальності 8 160, арештовано 4 040 осіб.

Ситуація по районах характеризувалася такими показниками:

Роменський – 416 – 566 – 224; Охтирський – 323 – 461 – 253; Шосткинський – 263 – 397 – 178; Недригайлівський – 38 – 56 – 30.

Закінчено і направлено слідчих справ по підсудності найбільше по районах: Роменському – 358 – 473 – 172; Охтирському – 303 – 415 – 234; Лебединському – 259 – 339 – 170. Найменший показник дав Недригайлівський район – 36 – 54 – 26. Загалом по області в цей час було відкрито 5 146 справ, притягнуто до відповідальності 7 133 особи і арештовано 3 451. На той час залишалися нерозкритими 73 справи, з них найгірше найбільше – 22 справи у Тростянецькому районі [14, арк.18 зв].

За 1947 рік органами внутрішніх справ на території Сумської області було затримано 30 бандитів. Під час знешкодження бандугрупвань, які діяли на території Сумщини, протягом 1946 – початку 1947 р. було поранено або вбито 13 співробітників міліції. Отже, боротьба проти злочинності у зазначений період нерідко набувала характеру воєнних дій.

Слід зазначити, що вже у 1948 р. ОВС разом з органами суду і прокуратури за допомогою громадськості домоглися зниження рівня кримінальної злочинності загалом по Україні на 50% порівняно з 1947 р. [3, с. 39]. Суттєво зменшилася кількість особливо небезпечних злочинів, таких як бандитизм, вбивства, грабежі.

Протягом 1946–48 рр. тривала оперативна робота працівників міліції зі знешкодження банди, яка діяла на території Дубов'язівського, Конотопського і Буринського районів під керівництвом Івана Левченка і складалася з колишніх поліцаїв. Опергрупа розташувалася у конспіративній квартирі в с. Савинка, після виявлення місць, де переховувалися бандити, було встановлено засади. Вранці, 7 березня 1948 року, працівники міліції оточили подвір'я будинку в селі В'язове, де переховувався Левченко разом зі своїм помічником Скринником. У перестрілці під час затримання глава банди Левченко та його співучасник Скринник були вбиті. Третього учасника групи, Бойка, на місці не виявились – його затримали пізніше. По цій справі заарештовано і притягнуто до кримінальної відповідальності до 15 бандитів та їх посібників. Всі вони були засуджені до тривалих термінів позбавлення волі [14, арк.18, зв.].

Багато злочинів працівники ОВС розкривали завдяки застосуванню службово-розшукових собак. 17 березня 1946 року в селі Шпилівка Сумського району було знайдено труп оперуповноваженого кримінального розшуку Бурди. Для затримки

вбивці в село виїхала оперативна група працівників міліції обласного управління за участю старшого інструктора службового собаководства капітана міліції Матвеева, працівника ОВС з 1921 року. Більше доби оперативні працівники йшли по сліду вбивці, нарешті 18 березня було встановлено, що він з'явився в селі Косівщина. За допомогою собаки злочинця затримали.

На території Недригайлівського та Улянівського районів діяла кримінальна бандгрупа братів Дремових – Івана та Миколи, яка займалася систематичними грабунками та вбивствами колгоспників [3, с. 317–318]. Тривалий час працівниками МДБ та МВС не вдавалося знешкодити злочинців. 13-го вересня 1949 року стало відомо, що бандити Дремови підтримують зв'язок і переховуються у будинку жительки села Великі Будки Недригайлівського району А. Демиденко. В ніч на 19 вересня будинок оточила оперативна група Недригайлівського райвідділу МДБ і МВС в кількості 11 працівників. У ході операції М. Дремов був вбитий, а його брат, І. Дремов, продовжував чинити опір. Під час спроби втечі він убив міліціонера Д.А. Волошка і був затриманий. По справі бандгрупи арештовані як посібники власниця притону і співмешканки бандитів. Родинам загиблих під час ліквідації банди міліціонерів надана матеріальна допомога.

Аналізуючи діяльність органів внутрішніх справ зі збереження державної й особистої власності, слід враховувати соціальну напруженість, яка виникла в 1946–1947 роках, а також реорганізаційні процеси, які відбувалися у повоєнний період в ОВС, тенденцію до їх мілітаризації. Голод, що спалахнув в Україні, доводив людей до жахливих злочинів. На Сумщині були зафіксовані випадки канібалізму [7, с. 133, 143].

У червні 1947 р. ухвалено Укази Президії Верховної Ради СРСР «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна» та «Про посилення охорони особистої власності громадян» [4, с. 391–392]. Під їх дію потрапили тисячі зголомділих дощенту людей, зокрема, дітей, строк покарання визначався від 5 до 25 років. В умовах нової хвилі репресій ОВС мусили сприяти органам держбезпеки у виконанні каральних функцій. Працівники міліції «виловлювали» порушників згаданого вище Указу по полях, біля колгоспних комор, крамниць. Зокрема, згідно з довідкою Прокуратури УРСР, станом на середину липня 1947 р. ОВС на Сумщині було порушено 67 справ щодо крадіжок, переважно зерна, під час збору врожаю, засуджено 13 осіб [6, с. 256].

У зв'язку з проведенням грошової реформи 1947 р. і скасуванням карткової системи на ОВС, насамперед на відділи боротьби з розкраданнями соціалістичної власності, було покладено функцію охорони пунктів з обміну грошей. Відділи БРСВ здійснювали також профілактичні заходи з попередження і припинення розкрадань товарно-матеріальних цінностей і усунення їх причин, боротьбу зі спекуляцією, а також порушеннями правил торгівлі та іншими

злочинами. У 1948 р. органами міліції було повернено державі 656 тонн викраденого зерна і борошна, виявлено 104 тони прихованих від обліку хлібопродуктів, інших цінностей [14, арк.18 зв.] (табл. 2).

Внаслідок діяльності роботи органів БХСС істотно знизилася кількість розкрадань. Так, якщо в 1948 році було 4 328 випадків розкрадань з державних об'єктів, то в 1951 – 2 914, а в 1952 – 2 047.

У 1949 році на території області відбувся спалах злочинної діяльності. Як свідчить Доповідна записка завідувача адміністративним відділом ЦК КП(б)У Дроздова від 17 вересня 1949 р., протягом восьми місяців цього року на території Сумської області здійснено 297 бандитських і кримінальних злочинів [3, с. 317]. Порівняно з другим півріччям 1948 року, в першому півріччі цього року прояви бандитизму збільшились з 7 до 10, грабежі озброєні і неозброєні з 23 до 27, злісні хуліганства з 12 до 35, згвалтування з 1 до 3.

Зростання проявів бандитизму і кримінальних злочинів на території Сумської області в цьому році характеризується такими цифровими даними (табл. 3).

Суттєво знизилось, порівняно з попередніми роками, попередження кримінальних злочинів. Якщо у 1947 році воно складало 34,6% від загальної кількості злочинів, у першому півріччі 1948 році – 37,4%, у другому півріччі того ж року – 42,1%, то у першому півріччі 1949 р. цей показник знизився до 26,6 %. Розкриття кримінальних злочинів по області у першому кварталі 1949 р. складало 89,2%, у серпні того ж року – 72,2%. [3, с. 317]. Разом за 1949 рік на правопорушників було заведено 3 966 справ. З них притягнуто до відповідальності 4 897 осіб, арештовано 2 317 осіб.

У процесі боротьби зі злочинністю працівники міліції удосконалювали оперативну майстерність, нові тактичні прийоми і форми роботи. До складу

оперативно-розшукових груп входили співробітники кримінального розшуку (старший групи), дільничий уповноважений, міліціонери, а також найбільш активні, здатні до оперативної роботи, члени бригад сприяння міліції. Створені на початку 1930-х рр. товариства (у подальшому – бригади) сприяння міліції зазнали реорганізації [3, с. 131]. У повоєнні роки вони залучалися до боротьби зі злочинністю і порушеннями правопорядку. Члени цих груп були одягнені у цивільний одяг, затримували злочинців на базарах, вокзалах, у магазинах, громадському транспорті та інших місцях. Діяльність оперативно-розшукових груп сприяла значному скороченню кількості різних злочинів, зокрема кишенькових крадіжок.

Завдяки самовідданій, нерідко жертовній роботі працівників ОВС на початок 1950-х рр. вдалося досягти значних успіхів у боротьбі з особливо важкими видами злочинів. Якщо в 1950 р. по області було зареєстровано всіх видів кримінальних злочинів 1 175, в 1951 р. – 1 092, то в 1952 р. – 552, або на 47% менше порівняно з 1950 р., а в першому кварталі 1953 р. зареєстровано 244 злочина [14, арк. 18 зв.].

Кримінальний розшук та слідчі органи добилися у своїй роботі значних результатів у розкритті найбільш небезпечних видів злочинів, цей показник до 1952 року зріс порівняно з першими післявоєнними роками на 20%. Зокрема, розкриття вбивств становило 88%, пограбувань – 96.6%, виявів бандитизму – 100%, розбоїв – 73.9%. Співробітники міліції України у боротьбі зі злочинністю виявляли професіоналізм та мужність. За сміливість під час виконання завдань у 1948 р. заохочено 3 373 працівники міліції, що склало 18,8% від чисельності всього особового складу міліції. 1950 р. запроваджено медаль «За відмінну службу з охорони громадського порядку» [3, с. 50], а згодом – нагрудний знак «Відмінник міліції» [3, с. 63].

Таблиця 2

Вилучено	Грошей	Облігацій	Золота в гр.	Хлібопродуктів у кг.	Продтоварів	Промтоварів
	26188	1100	10	30860	52238	54577
В т.ч. у спекулянтів	25928	1100	-	20895	34188	54577

Таблиця 3

	I квартал 1949 р.	II квартал 1949 р.	% зростання
Всього			
Зареєстрованих кримінальних проявів	111	113	1,8
В тому числі:			
Бандитизм	4	6	50,0
Вбивства з метою пограбування	1	-	-
Грабежі озброєні і неозброєні	11	16	45,5
Вбивства всіх видів	2	4	100,0
Роздягання і ривки ¹	1	-	-
Крадіжки всіх видів	66	74	12,0
Злісні хуліганства	25	10	-
Шахрайства	1	-	-
Згвалтування	-	3	100,0

Примітка: імовірно, йдеться про спроби пограбування

Поряд із загальним зниженням кримінальної злочинності підвищився рівень розкриття скоєних злочинів: у 1952 р., розкрито 76,3% скоєних кримінальних проявів, а в першому кварталі 1953 р. – 85,8%.

У результаті активної роботи ОВС до 1953 року були ліквідовані майже всі великі бандитські групи на території республіки. В 1952 р. на території Сумської області було ліквідовано 9 бандитських угруповань (заарештовано 31 особу), 10 розбійних груп (34 особи), 72 угруповання крадіїв (184 особи) та 62 інших злочинних угруповань (153 особи). Станом на травень 1953 р. залишалася лише одна діюча банда в Хотинському районі [4, с. 62].

Разом з тим у роботі ОВС залишалося чимало не вирішених питань. У постанові ЦК КПРС 12 березня 1953 р. «Про основні завдання МВС» [4, с. 11] зазначалося, що міліція погано бореться зі злочинністю, розкраданням, спекуляцією, хуліганством, внаслідок чого у багатьох регіонах рівень злочинності залишається високим. Окрім того, в органах міліції спостерігаються численні факти свавілля, порушення законності, необґрунтованих арештів і затримань громадян. Ці недоліки у діяльності міліції пояснювалися незадовільною роботою з кадрами. Велика кількість кримінальних злочинів здійснювалася особами, що звільнялись з місць позбавлення волі. Частково це пояснювалося формальним застосуванням Указу Президії Верховної Ради СРСР від 27 березня 1953 р. «Про амністію». Іноді на волю випускалися особливо небезпечні злочинці. Цього ж року в ряді областей України зросла кількість злочинів [4, с. 60].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Греченко В.А. Боротьба проти бандитизму в Україні в перші повоєнні роки (1945–1946 рр.). *Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*. 2019. Вип. 29. С. 25–31.

Рожкова Л.І., Кузьменко Н.М. НЕОГОЛОШЕНА ВІЙНА: БОРТЬБА ПРОТИ ЗЛОЧИННОСТІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-Х – НА ПОЧАТКУ 1950-Х РР. (НА МАТЕРІАЛАХ СУМЩИНИ)

Стаття присвячена боротьбі працівників органів внутрішніх справ проти злочинності на території Сумської області у повоєнні роки. Проаналізовано соціально-економічну ситуацію в Україні. З'ясовано, що причини зростання злочинності мали як об'єктивний (економічна руїна, злиденні умови життя населення), так і суб'єктивний характер (дегуманізація суспільних відносин, значна кількість нелегальної зброї). Соціальному напруженості посилив голод 1946–1947 рр. Зростання злочинності, збільшення кількості тяжких злочинів (вбивства, пограбування) спостерігалось по всіх областях України. 1950 р. було поновлено смертну кару. Особливістю криміногенної ситуації на Сумщині була діяльність організованих банд, зокрема у північних лісових районах області.

З'ясовано, що необхідність реорганізації органів внутрішніх справ, зокрема, створення при обласних управліннях МВС відділів по боротьбі з бандитизмом, підпорядкування 1949 р. органів внутрішніх справ Міністерству державної безпеки СРСР, мало на меті не лише поліпшення роботи міліції, а також сприяння органам держбезпеки у виконанні каральних функцій.

Особливу увагу приділено діяльності працівників ОВС з ліквідації злочинних угруповань на території області. На конкретних прикладах висвітлено методи боротьби з бандитизмом з залученням агентів, службових собак, технічних пристроїв. З'ясовано, що в окремих випадках кримінальні мотиви бандитизму поєднувалися з політичними, зокрема, коли йшлося про напади на радянських функціонерів. Їм мстилися за зловживання під час розкуркулення та Голодомору на початку 1930-х рр. Боротьба проти бандитизму часом набувала характеру воєнних дій, супроводжувалася втратами з обох сторін. Досліджено особливості та основні напрями боротьби з розкраданням державної власності, крадіжками, іншими видами злочинів в умовах нової хвилі репресій.

Встановлено, що на початок 1950-х рр. на території області було ліквідовано майже усі бандитські угруповання, водночас загальний рівень злочинності залишався високим.

Ключові слова: війна, злочинність, органи внутрішніх справ, Сумщина бандитизм, репресії.

2. Греченко В.А. Протидія міліції УСРР бандитизму 1920-х рр. *Актуальні питання юриспруденції: теоретичні та практичні виміри: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 25–26 квітня 2018р.)*. Ред. кол. : Курило М.П., Запара С.І., Арістова І.В. У 2-х. ч. 2 ч. Суми 2018. 280 с.

3. Михайленко П., Кондратьєв Я. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3-х т. Київ : Генеза, 1997. Т. 2: 1926–1945. 1999. 412 с.

4. Михайленко П., Кондратьєв Я. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т. Київ : Генеза, 1997. Т. 3 : 1926–1945. 1999. 616 с.

5. Хрестоматія з історії держави і права України у 2-х т. Т. 2: лютий 1917–1996 р. : навч. посіб. / В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький; / за ред. В.Д. Гончаренка. Київ : Ін Юре. 1997. 800 с.

6. Голод в Україні 1946–1947. Документи і матеріали. Київ – Нью-Йорк : Видавництво М.П. Коць / упоряд. О.М. Веселова, Т.Т. Гриценко, А.Б. Огінська. 1996. 376 с.

7. Україна. Голодомор 1946–1947 років: непокараний злочин, забуте добро / упоряд. А. Бондарчук. Київ : ФОП Мельник М.Ю., 2017. 608 с.

8. Юрченко Ю.Г. Життя і доля (про час, про Суми і про себе). Суми: ВВП «Мрія -1», 2003. 220с.

9. Архів УМВС в Сумській області. Дело № 3. Том 1 с докладными записками отдела борьбы с бандитизмом за 1946 год. Арк. 48-49.

10. Шашков С.А. Шосткинська міліція під час боротьби з бандитизмом. Спадщина Сіверщини. Збірник історико-краєзнавчих праць. Ред. кол. Ісаков П.М., Терлецький В.В., Марченко М.Д. Шостка, 2010. 172 с.

11. Архів УМВС в Сумській області. Дело № 2. Папка 1. Докладные записки Отдела ББ УНКВД Сумской области за 1945 год. Арк. 130 зв. 131.

12. Архів УМВС у Сумській області. Дело № 3. Том № 2. Докладные записки Отдела ББ УНКВД Сумской области за 1946 год. Арк. 261 зв. 262.

13. Корогод Б.Л., Корогод Г.І., Логвиненко М.І. Сумська область у роки Великої Вітчизняної війни. Суми: ВАТ «СОД» видавництво «Козацький вал». 178 с.

14. Архів УМВС у Сумській області. Отчеты по области, годовые за 1947–1952 гг. Арк.5-5зв.

Rozhkova L.I., Kuzmenko N.M. UNAUTHORIZED WAR: THE FIGHT AGAINST CRIMINALITY IN THE SECOND HALF OF 1940s – IN THE BEGINNING OF 1950s (ON SUMY REGION MATERIALS)

The article is devoted to the fight against criminality in the Sumy region during the post-war years by law enforcement officials. The social-economic situation in Ukraine had been also analyzed. It was found that the reasons for the increase in crime were both objective (economic ruin, poor living conditions) and subjective (dehumanization of public relations, a large number of illegal weapons). The social tension was exacerbated by the Famine of 1946–1947. The increase in crime, the increase in the number of serious crimes (murder, robbery) were observed in all regions of Ukraine. In 1950, the death penalty was renewed. The peculiarity of the criminogenic situation in Sumy region was the activity of organized gangs, in particular, in the Northern-Forested areas of the region, which began in the 1920s.

However, the fight against criminality in the postwar years took place in the context of the reorganization of law enforcement agencies. In particular, at the regional departments of the Ministry of Internal Affairs departments were created to combat banditry. In 1949, the internal affairs agencies are subordinate to the USSR Ministry of State Security. Such measures were intended not only to improve the work of the police, but also to assist the state security agencies in the execution of punitive functions.

Particular attention had been paid to the activities of police officers on the elimination of criminal gangs in the region. Some groups had been active since the war, mostly based on people who served in extra police units during the Nazi occupation. Specific examples highlighted the forms and methods of combating banditry with the involvement of agents, service dogs, technical devices. It was found that members of the police, including members of the police assistance teams, were assisting in the fight against the crime. It had been found that in some cases the criminal motives of banditry were combined with political ones, in particular when it came to attacks on Soviet functionaries. They were avenged for abuses during the crackdown and the Holodomor in the early 1930s. The fight against banditry had sometimes acquired the character of hostilities, accompanied by losses on both sides.

Moreover, the peculiarities and main directions of combating theft of state property, thefts and other crimes under the new wave of repression had been investigated. It is established that the development of the crime situation in the region was undulating: after a certain decrease in the crime rate in 1948, the following year, there was an increase in the number of crimes in all directions.

Thus, in the early 1950s in the Sumy region, as in Ukraine as a whole, almost all the gangs were eliminated, while the overall crime rate remained high.

Key words: war, criminality, law enforcement, Sumy Region, banditry, repressions.